УДК 371.27

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гавриленко О.М.

У статті розглядаються результати дослідження з формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ під час педагогічної практики.
Ключові слова: готовність, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічна практика, професійна діяльність, коефіцієнт готовності, аудіювання.

В статье рассматриваются результаты исследования по формированию готовности будущих учителей иностранных языков к использованию ИКТ во время педагогической практики.
Ключевые слова: готовность, информационно-комуникационные технологии, педагогическая практика, профессиональная деятельность, коефициент готовности, аудирование.

The author describes research results on training prospective foreign languages teachers for using ICT during pedagogical practice.
Key words: preparedness, information and communication technologies, pedagogical practice, professional work, index of preparedness, audition.

Постановка проблеми. Входження України до Європейського освітнього простору в умовах інтеграції вищої освіти передбачає якісно новий підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя. Необхідність пошуку таких підходів, систем, моделей та технологій практичної підготовки майбутніх учителів визначається у національній програмі “Освіта”, Національній доктрині розвитку освіти у державі.

Особливу роль професійного становлення майбутнього вчителя відіграє педагогічна практика. Вона є самостійним та визначальним напрямком підготовки майбутнього вчителя, аспектом дослідження багатьох науковців у плані пошуку ефективних шляхів навчання педагогічної діяльності.

Аналіз досліджень. Ряд учених досліджували різні аспекти впливу педагогічної практики на формування майбутнього вчителя. Так, Н.М.Дем’яненко, М.Б.Євтух, Л.В.Задорожня, С.Т.Золотухіна, Є.А.Князева, М.І.Левченко, В.К.Майборода, Р.В.Куліш досліджували питання історії становлення педагогічної практики як вирішального компонента формування педагога. Проблемам ефективності педагогічної практики присвячені праці Е.А.Гришина, В.О.Сластьоніна, Л.Ф.Спірна, О.І.Щербакова. Теоретичні основи організації педагогічної практики розкриваються у працях О.О.Абдуліної, А.М.Бойко, В.М.Гринькова, М.К.Козія, Н.В.Кузьміна, І.Т.Огороднікова, О.І.Піскунова, Н.Д.Хмеля.

Наше дослідження процесу педагогічної практики майбутніх учителів іноземних мов проводилось з **метою** перевірки як студенти переносять отримані у процесі навчання за запропонованим спецкурсом знання, уміння та навички у практичну площину, чи сформована у них готовність до застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан розвитку суспільства в умовах інформаційного простору, вимагають від майбутнього педагога практичного оволодіння ІКТ та їх застосування у професійній діяльності. Здатність застосовувати різні освітні мережі, пошукові системи, електронні курси, аудіопідручники, програмні продукти, довідкову інформацію, онлайнові навчальні програми на практиці – один із перспективних напрямків підготовки сучасного, конкурентоздатного фахівця. ІКТ виступають додатковим засобом створення предметної мовленнєвої поведінки, організації цілеспрямованої мовленнєвої діяльності, що імітує та створює реальні ситуації спілкування. Ця властивість зазначених технологій має особливо важливе значення для майбутніх учителів іноземних мов. На часі не лише необхідність опанування майбутнім учителем іноземних мов ІКТ, а й забезпечення педагогічної готовності до їх творчого використання на практиці у загальноосвітній школі.

Спецкурс, за яким попередньо навчалися студенти, був спрямований на формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до

застосування ІКТ у професійні діяльності. В його основу було покладено розроблену нами технологію формування такої готовності [1]. Для забезпечення ефективної практичної реалізації програми спецкурсу, було розроблено навчально-методичний посібник [2]. Отже, належна теоретична підготовка, виконані практичні завдання спецкурсу спрямовані на формування операційно-діяльнісних навичок та вмінь стали підставою для успішного їх застосування на практиці. Педагогічну практику проходили студенти, які попередньо навчалися за спецкурсом, та студенти, які формували свої знання та вміння за традиційними методиками. Вони і склали відповідно експериментальні та контрольні групи. В експериментальних групах студенти застосовували ІКТ у навчальній діяльності, а також технологію навчання аудіювання, реалізовану навчальною комп'ютерною програмою з формування навичок та вмінь сприйняття іншомовного мовлення на слух "Master your skills in listening comprehension" [3; 4; 5].

Навчально-педагогічна діяльність студентів на заняттях з іноземних мов і на позакласних заходах фіксувалась та аналізувалась за допомогою розробленої нами схеми спостережень, а також визначалась результатами навчальних досягнень учнів. Спостереження здійснювалися викладачами-методистами, учителями предметниками та студентами, які в обов'язковому порядку здійснювали взаємовідвідування занять. Під час обговорення уроків проводилося відповідне корегування діяльності студентів-практикантів.

Перед педпрактикою ми провели анкетування та тестування студентів на предмет їх готовності до застосування ІКТ у професійній діяльності. Студенти експериментальних груп виявили знання, навички та вміння творчого застосування ІКТ у педагогічній діяльності. У студентів експериментальних груп спостерігались умотивовані дії, цілеспрямовані на свідоме та самостійне застосування ІКТ на різних етапах навчальної діяльності. З інтересом та зацікавленістю вони експериментували з різними засобами ІКТ, здійснювали пошук ефективної реалізації поставлених педагогічних завдань.

Анкетування студентів контрольних груп на початку педагогічної практики показали переважно початковий рівень їх готовності до застосування ІКТ у навчанні іноземних мов. Студенти не виявили ґрунтовних знань з технології застосування ІКТ у професійній діяльності, не змогли виділити можливості впливу ІКТ на формування основних видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання, письма. Ми встановили, що незважаючи на слабку обізнаність студентів контрольних груп з методичними та дидактичними можливостями ІКТ у навчанні, вони все ж мали спроби окреслити такі можливості у навчанні продуктивним видам мовленнєвої діяльності, а саме письму. Але пізнання майбутніх учителів зводились до використання програми Microsoft Word для формування орфографічних навичок та вмінь. Студенти використовують електронні словники та довідники, інтернет в основному для самопідготовки. Лише в окремих випадках вони звертаються до готових програмних продуктів. Серед технічних засобів ІКТ майбутні вчителі виділяють комп'ютерні засоби, електронну дошку, але практично застосовувати її не вміють. Особливого браку знань, навичок та вмінь зазнають питання практичного застосування ІКТ на різних етапах навчання, їх доцільного застосування згідно мети, цілі, етапу, типу заняття. Не вистачає студентам знань з психолого-педагогічного впливу ІКТ на процес навчання різним видам мовленнєвої діяльності, способів та можливостей ефективного поєднання технічних та методичних аспектів ІКТ. Отримані результати анкетування контрольних груп підтвердили дані констатувального експерименту, і ще раз засвідчили необхідність упровадження ТФГ майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності для формування сучасного, конкурентоздатного фахівця.

Організація та проведення студентами занять з навчання іноземних мов із застосування ІКТ передбачала їх ретельний аналіз та планування. Викладачі-методисти надавали допомогу студентам у здійсненні такого планування, корегували їх роботу, та вели щоденник спостережень за педагогічною практикою студентів-практикантів.

По завершенні педагогічної практики ми узагальнили спостереження за підготовкою студентів до уроків, хід їх проведення, аналізу уроків, підготовки і проведення позакласних заходів. Спостереження проводились у всіх експериментальних групах і вибірково у контрольних. Результати наведені у таблиці 1, де $К_{екпд}$ – коефіцієнт готовності контрольних груп педагогічної практики перед її проведенням, $К_{гепд}$ – коефіцієнт готовності експериментальних груп педагогічної практики перед її проведенням, $К_{екпп}$ – коефіцієнт готовності контрольних груп за результатами спостережень педагогічної практики, $К_{гепп}$ – коефіцієнт готовності експериментальних груп спостережень за результатами педагогічної практики.

У контрольних групах спостереження здійснювали у тих школах, де була відповідна матеріальна база для застосування ІКТ у навчальному процесі. Цим обумовлена вибірковість спостережень у контрольних групах. До контрольних груп було залучено 98 студентів.

Порівняння результатів експериментальних та контрольних груп формувального експерименту, та анкетування проведене перед початком педагогічної практики практично співпали. Відхилення знаходяться у межах похибки.

У контрольних групах за мотиваційним показником результати анкетування та спостережень під час проведення педагогічної практики змін практично не зазнали. Загальний коефіцієнт готовності студентів-практикантів порівняно з результатами експериментального навчання зріс на 6,1%. Це сталося в основному на середньому рівні готовності і співпадає з раніше зробленим висновком, що цей рівень готовності є одним із найбільш потенційно вагомим у реалізації ідеї застосування ІКТ у навчальному процесі. На нашу думку, це пояснюється усвідомленням майбутніми учителями іноземних мов можливостей застосування ІКТ у навчанні іноземних мов, впливом досвіду учителів, викладачів та науковців на перспективність застосування ІКТ у навчальному процесі, загостренням відчуття актуальності, сучасності роботи з ІКТ, зацікавленістю у практичному застосуванні готових програмних продуктів.

Таблиця 1

Результати спостережень та анкетування під час педагогічної практики

№ з/п	Показники готовності мотиваційного компонента	Перед педаг. практикою		Після педаг. практикою	
		$К_{екпд}$	$К_{гепд}$	$К_{екпп}$	$К_{гепп}$
	ПОЧАТКОВИЙ РІВЕНЬ	**29,4**	**60,3**	**29,1**	**62,4**
1	Наявність бажання дізнатись:				
	про можливості застосування ІКТ у навчанні іноземних мов	30,4	49,6	29,4	56,8
	досвід учителів, викладачів та науковців у застосуванні ІКТ	36,2	58,7	35,8	73,2
	про переваги застосування ІКТ	40,8	75,4	38,5	75,3
	про можливості застосування ІКТ у позакласній діяльності	22,7	41,4	25,6	36,7
2	Прояв інтересу до ринку програмних продуктів	26,8	61,9	23,4	55,8
3	Наявність мотивації за рахунок потреби в оволодінні іноземних мов	28,4	65,8	29,4	68,9
4	Наявність відчуття актуальності, сучасності роботи з ІКТ	26,3	62,1	25,7	73,8
5	Виявлення необхідності стимулювання, спонукальних мотивів до пізнання ІКТ	22,7	67,5	21,9	58,5
	СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ	**23,6**	**55,4**	**24,2**	**60,5**
1	Прояв інтересу до способів досягнення педагогічних цілей засобами ІКТ	22,6	48,4	23,4	55,3
2	Позитивне ставлення до застосування ІКТ в практичній діяльності	26,4	81,5	27,6	84,3
3	Навність позитивної мотивації до використання ІКТ у навчанні іноземних мов	23,1	77,3	20,7	65,8
4	Присутність потреби проявити фахові здібності у пошуку та виборі навчальної інформації за допомогою ІКТ	25,8	40,4	23,9	44,7
5	Наявність відчуття і розуміння можливості реалізації власних особистісних умінь, бажань, смаку	23,4	47,5	22,7	56,2
6	Сформовність зацікавленості у результаті досягнення поставлених цілей	20,6	49,3	21,4	50,1
7	Наявність внутрішніх мотивів, що спонукають до самоудосконалення у професійній діяльності засобами ІКТ	19,4	57,6	17,7	55,3
8	Усвідомлення необхідності та доцільності використання ІКТ у навчанні іноземних мов	17,8	46,2	16,8	54,6
9	Наявність бажання дізнатись про:				
	способи та методи ефективного застосування ІКТ у навчанні іноземних мов	20,4	52,4	21,8	56,8
	моделі практичної взаємодії суб'єктів навчання за умов застосування ІКТ	17,9	46,4	18,0	44,6
	прояв діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів у ІКТ навчання іноземних мов	33,7	66,3	35,7	62,1
10	Наявність зацікавленості у практичному застосуванні готових програмних продуктів	27,6	47,5	23,4	58,4
	ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ	**27,9**	**51,3**		**52,4**
1	Прояв стійкої практичної зацікавленості:				
	у практичній розробці дидактичних структур, конкретних тем	19,7	44,8		53,2
	у спробах самостійно вносити зміни, доповнювати готові дидактичні структури	12,8	48,3		57,3
2	Наявність внутрішньої потреби у створенні сценаріїв окремих занять, тем засобами ІКТ	7,9	46,7		53,9
3	Розвиток соціальних мотивів:				
	професійний обов'язок	25,8	54,9		52,7
	професійна відповідальність	31,4	54,3		50,4
	розуміння соціальної значущості педагогічної діяльності та її удосконалення з допомогою ІКТ	7,9	48,4		55,7
	виявлення прагнення знайти професійну позицію у застосуванні ІКТ	10,1	55,7		60,3
4	Позитивна мотивація формується завдяки:				
	прояву індивідуальної активності	44,8	62,4		66,7
	набуття свободи дій	52,3	56,3		53,2
	самостійності	50,6	69,1		60,3
	можливості розкріпачення особистісних якостей студента	42,6	58,8		62,4
	ВИСОКИЙ РІВЕНЬ	**8,5**	**19,2**	**9,1**	**18,6**
1	Наявність творчого, активного, сміливого ставлення до розробки та впровадження пілотних проектів ІКТ навчання іноземних мов	10,1	23,1	12,3	15,4
2	Навність показників сформованості внутрішньої мотивації до застосування ІКТ у професійній діяльності:				
	повне включення особистості до навчальної діяльності із застосуванням ІКТ	4,4	9,7	5,2	
	наявність повної уяви про цілі, завдання шляхи їх досягнення, наслідки	4,7	14,3	3,9	13,6
3	Мотив творчого досягнення проявляється в:				
	інтелектуальній активності	11,3	19,4	10,2	17,8
	прагнення до самостійного вирішення проблемних навчальних ситуацій з допомогою ІКТ	19,1	34,7	20,1	40,3
	ВСЬОГО	**23,5**	**51,3**	**24,3**	**57,4**

У контрольних групах за інформаційно-змістовим компонентом на один відсоток зменшився коефіцієнт готовності студентів до застосування ІКТ у навчальному процесі після педагогічної практики. Коефіцієнт готовності в експериментальних групах зріс на 4,1%. Найбільший ріст має місце для середнього та достатнього рівня за показниками наявності практичних знань з улаштування та функціонування комп'ютерної техніки, сенсорних дошок, наявності зацікавленості у практичному застосуванні готових програмних продуктів, сформованості методичних, психолого-педагогічних, технологічних знань із розробки сценаріїв окремих фрагментів занять або тем за допомогою ІКТ. Тут переважає зацікавленість студентів у практичному застосуванні ІКТ.

Найбільш суттєві зміни коефіцієнта готовності студентів до застосування ІКТ у педагогічній діяльності відбулися за операційно-діяльнісним компонентом. Коефіцієнт готовності за початковим рівнем збільшився на 10%, середній рівень зріс на 9,1%, достатній рівень збільшився на 14,1%. Педагогічна практика сприяла розвитку у студентів початкових умінь оперувати інформацією за пропонованими зразками; навичок та умінь сканування зображень, текстової інформації, операційних умінь вводити потрібну інформацію у базу даних апаратних засобів ІКТ; формувати власні способи створення навчальних ситуацій засобами ІКТ. У цілому за компонентом коефіцієнт готовності зріс на 11,1%. Це свідчить про високу ефективність ТФГ та ґрунтовну базу формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності, міцні знання, вміння та навички, які одержали студенти під час навчання спецкурсу.

Порівняння результатів спостережень після педагогічної практики та анкетування перед педагогічною практикою за оцінно-рефлексивним компонентом суттєвих змін не показали. Це говорить про досягнення певної межі розвитку процесу формування готовності студентів до застосування ІКТ у навчанні за цим компонентом. Висновок спонукає до пошуку шляхів знайдення резервів у наступних дослідженнях.

Коефіцієнт готовності за результатами спостережень після педагогічної практики та анкетування перед педагогічною практикою за емоційно-вольовим компонентом збільшився на 6,8%. Збільшення коефіцієнта готовності початкового рівня готовності складає 5%, середнього – 6,2%, достатнього – 7,8%, високого – 5,8%. На нашу думку, такі результати говорять про значний вплив на формування готовності студентів-практикантів до застосування ІКТ у професійній діяльності цілеспрямована безпосередня робота у школі.

Висновок. Зіставлення одержаних даних відображає позитивну динаміку рівня сформованості готовності майбутніх учителів іноземних мов експериментальних груп до застосування ІКТ у професійній діяльності. Студенти не тільки поповнили власні знання з професійної діяльності учителя іноземних мов, творчу природу його праці, а й здобули навички та вміння самостійно, свідомо, креативно застосовувати ІКТ у навчанні.

Позитивна динаміка прояву самостійності, ініціативи й творчості у процесі вирішення навчальних проблем із використанням ІКТ свідчить про ефективність програми технології формування готовності до професійної діяльності. Дослідження діяльності студентів під час проходження ними педагогічної практики у школі дозволив нам повною мірою переконатися у сформованості їх готовності до застосування ІКТ у професійній діяльності, та зробити остаточні висновки стосовно сформованості вмінь та навичок студентів переносити надбані теоретичні знання, операційно-діяльнісні, емоційно-вольові, оцінно-рефлексивні навички та уміння у практику навчально-виховної, професійної діяльності, що і було основною метою нашого дослідження. Дослідження проблеми впливу педагогічної практики на якість знань студентів має перспективу як у науковому, так і практичному аспектах.

Література

1. Гавриленко О. М. Технологія формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій / О. М. Гавриленко // ISSN 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. – № 2 (16)
http://www.ime.edu-ua.net/em.html. – Назва з екрану.

2. Гавриленко О. М. Навчання іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій : навч.-метод. посіб. / О. М. Гавриленко. – 2-ге вид., випр. і доп. – Кіровоград : ПП "Ексклюзив-Систем", 2011. – 139 с.

3. Гавриленко О. М. Методичні аспекти навчання аудіювання в комп'ютерній лінгводидактиці / О. М. Гавриленко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2001. – Вип. 4. – С. 209–215. – (Серія "Педагогіка та психологія").

4. Гавриленко О. М. Експериментальна перевірка ефективності автоматизованого курсу з навчання аудіювання англомовних текстів учнів загальноосвітньої школи / О. М. Гавриленко // Вісник КНЛУ. – К. : ВЦ КНЛУ, 2002. – Вип. 5. – С. 287–293. – (Серія "Педагогіка та психологія").

5. Гавриленко О. Н. Психолого-педагогические требования созданию компьютерных программ по аудированию / О. Н. Гавриленко // Наука и инновации XXI века: V Открытая окружная конф. молодых ученых, 25–26 ноября 2004 года. – Сургут : Изд-во СурГУ, 2005. – С. 244–245.